

NEREDEN ÇIKTI AİLE MAHKEMELERİNDEKİ BU UZMANLAR?

Neşe DOĞAN YÜKSEL*

Zaman zaman avukatların da aklına bu soru gelmiştir sanırım. Önceden bu tür davalar ile karşılaştığınızda, taraflar, tarafların yakınları, mahkeme sürecindeki yazışmalar v.b. davanın yeterince karmaşık hale gelmesine yardımcı olurlardı. Şimdi bir de uzmanlar çıktı!

Türk Medeni Kanunu'nda yapılan değişikliklerin bütünlüğü içinde aile mahkemelerinin kurulması girişimi önemli bir adımdır. Türk hukuk sisteminin temel taşlarından olan Medeni Kanun bu değişiklik ile demokratik aile oluşumunu ve gelişimini güçlendirmiştir. Toplumun temeli olan ailenin tüm süreçlerinde yaşanabilecek olumsuz olayların, çatışma ve sorunlarının bir uzmanlık mahkemesinde ele alınması ve koruyucu, önleyici ve geliştirici yaklaşımlarla karar alınmasının sağlanması ileri bir düzenlemedir. Türkiye'de 166 aile mahkemesinde, 294 aile mahkemesi uzmanı (psikolog, pedagoğ, sosyal hizmet uzmanı) bulunmaktadır.

Aile mahkemeleri kurulduktan sonra uzun yıllardır çalışmakta olduğum çocuk mahkemelerinden ayrılarak aile mahkemelerinde ilk uzman olma onuru ile göreve başladım. 2003 yılından beri İstanbul 1. Aile Mahkemesi'nde çalışmaktayım. Bu süre içinde toplumun değişik kesimlerinden mesleğimle ilgili sayısız ve değişik sorular duydum ama derginizde bu makaleyi yazmam istendiğinde aklıma en uygun başlık olarak bu soru geldi; Nereden çıktı aile mahkemelerindeki bu uzmanlar?

Aile mahkemeleri'nde uzmanlardan; boşanma, velayet, velayet hakkı kendisinde olmayan ebeveynin çocuğu ile kişisel ilişkinin düzenlenmesi ve evlat edinme davalarına ilişkin görüşlerine başvurulmaktadır. Hakkında rapor yazılmak sureti ile görüş istenilen dosyalar; hakimın takdiri, hakimın taraflara teklifi, tarafların kendi istekleri veya *taraf vekillerinin* talepleri üzerine gönderilmektedir.

* İstanbul Aile Mahkemesi Uzmanı

Birliktelikler yasallaşmadan yani evlenmeden önce başlayıp, yasal olarak sona erdirilmeden önce bitebiliyor!

Bir restorandaki evli çiftleri evli olmayanlardan nasıl ayırt edebiliriz? Herhalde, birbirleriyle konuşmayanlar evli çiftlerdir diyeceksiniz! Oysaki eşler de konuşurlar ve bunu sık biçimde yaparlar. Birçoğu; alışverişe gitme, hastalıklarla ilgilenme, arabayı tamirciye götürme veya çocuğu okuldan almak için yapılması gereken mantıklı konuşmaları gün içinde defalarca gerçekleştirmektedir. Oysa ilişkilerinin ilk dönemlerinde durum nasıldır? Birbirlerinin sözcüklerine tutunma, telefonda saatler boyu konuşma, birbirlerinin hikayelerini, onun her anlattığını pür dikkat dinleme... Yani başlangıçta paylaşılan şeylerle doludurlar. Dinlerken sadece hikayenin içeriğini değil onu anlatan kişinin coşkusunu, ilgisini de içlerine çekerler. Peki, zaman geçtikçe ve artık tüm hikayeler paylaşıldığında, gün hakkında dahi konuşmak için çok çaba gerektiğinde, yalnızca eve gelmek ve rahatlamak istendiğinde, anlatacak daha fazla hikaye olmadığı hissedildiğinde, ilişkinin heyecanı bittiğinde, bu insanı tanıma arzusu artık birbirini motive etmediğinde neler olur?

İlk günler sevgi sözcükleri, hoşgörü, birbirini incitmemek için özel çaba gösterirken, saygıyı koruyarak geçerken, zamanla; flört döneminde var olup görmezden gelinen konular rahatlıkla ortaya konmaya başlıyor, onu kırmaktan, incitirim korkusu ile söylemediklerini söylemekten sakınmaz oluyor, birbirini koruyup kollamayı bırakıp, güç savaşı, hayal kırıklıkları yaşanıyor... Çünkü 'hayallerde boşanmanın yeri yok...'

Ama boşanmak da var...

Boşanmanın ilk evresi uzun yıllar sürebilen "duygusal boşanmadır". Bu dönemde eşler ilişki ile ilgili heyecan kaybı yaşıyor. Fiziksel olarak birlikte olsalar da duygusal ayrılık gelişir. Çatışmalar 'bir gün çözülür' beklentisi ile erteleniyor. Bitirme-devam etme kararı bu dönemde alınır. Duygusal hattaki çatışmalar başka alanlara (özellikle para- cinsellik konusuna) kayıyor. Özellikle cinsellik ilk etkilenen alan. Duygusal olarak eş kaybı vardır. Büyük kentte yaşamak, çocuğu olmamak, aile arkadaş desteği olmamak, evliliğin başında olmak yas sürecini ağırlaştırıyor. Birbirini değiştirmekle itham ederler. Ama duygusal olarak bir uzaklaşma ve yabancılaşma yaşarlar. Hatta öyle bir

an geliyor ki evlilik bağı kendi bireysel gelişimine ayak bağı olarak görüyorlar. Kendilerini çok depressif, yenilgiye uğramış, başarısız, sıkıntılı hissedebilirler. Çatışmalar öyle noktalara geliyor ki buz dağının altında kalan sorunlar, duygular görülmüyor. Ama gerçek çatışma konusu olmayan konularda, örneğin maddi yaşam olaylarında yoğunlaşıyorlar. "Ya bu iş bitecek, yada biz bu çatışmalarla baş etmeyi öğreneceğiz" diyorlar.

Karar alınıp mahkemeye gelindiğinde, yani yasal boşanma sürecinde, özel hayatın olmadığı, 'mahremiyet kaybı' yaşanıyor. Olayların kendileri dışında geçtiğini düşünüyorlar. Yaşamlarının mahrem yanları gözler önüne seriliyor. Bu travmatik süreç Mahkemedeki savaşlar, kontrol kaybı mahremiyetin ortadan kalkması hislerini artırıyor. Boşanmanın yasal süreci ne kadar uzarsa, travma etkisi o kadar artıyor. Taraflar için; boşanma kararını verdikleri anda yasal sürecin çabuk bitmesi önem taşıyor.

Ekonomik boşanma ise finanssal bir ayrılık. Burada mal paylaşımı sırasında ciddi çatışmalar olabiliyor. Bazen rasyonel bir paylaşım da bile işin sürüncemede bırakıldığını, yokuşa sürüldüğünü, kavgalar, tartışmalar çıktığını görebiliyoruz. Böyle çiftlerde genellikle henüz duygusal boşanma, hesaplaşma bitmemiş oluyor. Çatışmalarda birbirlerinin canlarını nasıl acıtacaklarını çok iyi biliyorlar. Bir yandan mahremiyeti korumaktan bahsederken, diğer yandan 'kirli çamaşırların dökülmesi, ipliğin pazara çıkarılması' ortalıkta kol gezebiliyor. Çeşitli sebeplerle boşanmanın gerçek sebepleri gizli kalabiliyor. Oysaki tarafların boşanmanın hangi süreci içinde mahkeme karşısına çıktıkları bilinmemektedir.

İşte aile mahkemesi uzmanı, eşlerin boşanmanın hangi aşamasında olduğunu tespit etmektedir...

Aile mahkemesi uzmanları aracılığı ile eşlerin evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşlerin uyarılması ve gerektiğinde uzlaştırılmaları evlilik birliğini koruma yönünden önemli bir düşüncedir. Koruyucu ve önleyici yaklaşım açısından doğru olan bu çabanın hakim, uzmanlar ve eşler arasında nasıl işleyeceği net olarak açıklanmalı, hakim bu işleme karar vererek aileyi uzmanlara yönlendirmelidir. Bundan sonraki süreç; uzmanların mesleki çalışmalarıyla gelişen bir uygulama süreci olarak düşünülmelidir.

Aile Mahkemeleri Uzmanlarının rolü nedir?

Aile mahkemelerindeki uzmanların görevleri Yasanın 5., 6. ve 7. maddelerinde tanımlanmıştır. Özetle;

- Eşler arasındaki uyuşmazlık nedenlerinin tespit edilmesi,
- Küçükler hakkında koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler alınması
- Eş ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunların tespiti-sulh ile çözümünün sağlanması...

Bu amaçla uzmanlar belirlenen gün ve saatte eşlerle bireysel ve birlikte, varsa çocuklar ile de bireysel görüşmeler yapmakta, düzenledikleri rapor ile hakimın karar verme sürecinde görüş bildirmektedir.

Bu sürecin en önemli bölümünü oluşturan görüşmelerin içeriği hakkında ve gizliliği ilkesi ile bu sırada yaşanan uzlaşma kavramından bahsetmek istiyorum...

Görüşmeler

Bireysel görüşme;

Görüşmeler, uzmanın kişi ve çocuklar ile amatörce konuşmalar yaparak ve kendi sağduyusuna güvenerek öğütlerde bulunarak bir araya gelmelerini sağlamaya çalıştığı bir ortam değildir. Ailenin bir üyesinde ortaya çıkan ya da birkaç üyenin birlikte yakındıkları belirtinin/sorunun konuşulup, dile getirilmesiyle, herkesin artık sorunu bildikleri ve kendiliğinden çözebilecekleri sanılan bir zeminde değildir. Görüşmeleri yürütmek ve amacına uygun olarak sonuçlandırmak donanım, eğitim ve deneyim gerektirmektedir. Yaşam koşullarını görmek ve gözlemlmek, ailenin kurulma özgeçmişinden, yaşadıkları dönemsel sorunlara kadar öykülerini dinleme ve anlama sorumluluğu taşımaktadır. Gözlem, etkileşim ve teşvik etme rolleri görüşmenin önemli sorumluluklardandır.

Eş ve çocuklar uzman ile yapılan görüşmelerde; duruşma ortamının dışında, duygu, düşünce, istek ve beklentilerini uzman odasının ve kendine ayrılan uzun zamanın rahatlığı ve güveni içerisinde içinden geldiği gibi dile getirebilme fırsatı bulmaktadırlar.

Buna rağmen tüm seanslarda olduğu gibi görüşmelerimizde sonuç almamızı engelleyen, bizi yanıltan davranış, tepki yada söylem-

lerle karşılaşabilmekteyiz. Gözle görülebilir davranışlar ve gelişmeler objektif olarak dıştan incelenebilmektedir. Ancak zihinde meydana gelen olaylar, duygular, iç yaşantılar da önemlidir. Bunlar doğrudan doğruya başkası tarafından gözlenemez, kısmen bedene yansır. Bu öznel yaşantılar doğrudan doğruya olmasa bile bedene yansıdığı ölçüde (dolaylı olarak) incelenebilir. Ancak kişi istediği zaman bu iç duygu ve düşüncelerini geniş ölçüde gizleyebilir. Ayrıca aynı belirti her zaman aynı duyguları yansıtmayabilir. Örneğin soğuktan, korkudan veya öfkeden titreyebiliriz. Bu nedenle dış gözlem yolu ile her zaman doğru bilgiler edinmemiz mümkün olmayabilir. Böylece bireyin sadece gözlenen davranışlarını inceleyerek onun iç yaşantısı hakkında sonuçlara varmak yanılabilir. Kıskanmak, hoşlanmak ve kederlenmek gibi duyguların en önemli niteliği öznel oluşudur. Bunlar ancak insanın kendisi tarafından doğrudan doğruya incelenebilir. Bundan ötürü iç yaşantıları incelemek söz konusu olduğu zaman neler duyduğunu insanın kendisine sormak bir araştırma yoludur. Bu tür içsel olaylara ilişkin en geçerli bilgi kaynağı kişinin kendisidir. Bireyin kendi kendini incelemesi iç gözlemdir. İç gözlem metoduna bazı itirazlar elbette bulunmaktadır. Objektif ve bilimsel sonuçlara varabilmek için bir olayın birçok kişiler tarafından görülüp incelenmesi gerekir. Oysa iç gözlemde inceleyen ve incelenenin aynı kişi olması bu yolla elde edilen bilgilerin sonuçlarına gölge düşürmekte, yeterli sayılmamaktadır. Ayrıca iç yaşantıları için bilgisine başvurduğumuz kişi isterse bizi aldatabilir. Dolayısıyla bu eleştirinin haklı yanları vardır. Ancak bazı önlemler alınabilir. Örneğin uzman, mesleki yöntemler kullanmak sureti ile güven ortamını sağlayarak kişinin içinden geçenleri aktarmasını sağlar.

Görüşmeye başlarken tanışma, uzmanın açıklama ve bilgilendirmesi önem taşımaktadır. Görüşmenin amacı, süresi, sınırları, riskleri konusunda bilgilendirme yapılmakta, uzmanın ve görüşme yapılan kişinin karşılıklı beklentileri ve özellikle gizlilik hakkı ve gizliliğin anlamı gibi tüm gerekli ayrıntılar açıklanmakta, gizli bilginin başkaları ile paylaşılmayacağı konusunda anlaşma sağlanmaktadır. Ayrıca ortamın taraf olma ve çekişme ortamı olmadığı anlatılmakta, isteksizlikleri durumunda özü ve kapsamı hakkında bilgi verilerek, reddetme hakkının sonuçları konusunda aydınlatılmaktadır.

Görüşmeler eşlerin kendilerini, ilişkilerini, evlilik birliğini gözden geçirme fırsatı sağlamakta, farkında olmadıkları pek çok ayrıntıyı gö-

rebilmektedir. Bu noktada görüşmelerin birden fazla yapılabilmesi ihtiyacı da doğabilmektedir.

Görüşme süreci sadece geçmişte ya da dış dünyada olup bitenlerin konuşulması ve analiz edilmesinden ibaret değildir. En az bunlar kadar, uzman-görüşme yapılan kişi ilişkisinin konuşulması da önemli ve değerlidir. İki kişi arasındaki etkileşim, görüşme yapılan kişinin kendi kişilerarası yaklaşım stiline farkına varmasına fırsat verir ve görüşme odası, dış dünyanın minik bir temsilini oluşturur. "Şimdi ve burada yaşananlar"dan yola çıkarak "o zaman ve orada" yaşananları anlamlandırmak mümkün olur. Bu nedenle görüşme süreci yalnız uzmana konuşmak, uzmandan yardım almak değil, görüşme yapılan kişilerin kendisini açıklıkla ortaya koyabileceği ve bunun için cezalandırılmayacağı bir güven ilişkisi kurmaktır.

Fakat görüşmelerde; eşler uzmana aktardığı bilgileri mahkemede aleyhine delil olarak kullanılabilmesi olasılığını düşünebilmektedir. Bu nedenle içinde bulunduğu, hissettiği gerçek duygu ve düşüncelerini, var olan durumu olduğundan -yani mutlak gerçekten- daha iyi yada daha kötü göstermek çabası içerisine girebilmekte, ayrıca diğer eşin ileri sürdüklerini reddederek karalamayı tercih edebilmektedir. Tüm bunlara bağlı olarak uzmanı düzenlediği raporda, taraf tutmakla, objektif olamamakla, muhbir-laf taşıyan kişi olarak algılayabilmektedir. Bu nedenle avukatlardan; 'müvekkillerini uzman ile yapacakları görüşmenin mesleki etik ve gizlilik ilkesi çerçevesinde yapılacağı, uzmana güvenmeleri gerektiği ve kendilerine objektif yaklaşılacağı konusunda' bilgilendirmeleri yönündeki isteğimizi de burada yeri gelmişken ifade etmek isterim.

Eşler ile birlikte görüşme;

Eşlerin birlikte görüşmeyi kabul etmeleri gerekmektedir. Görüşmelerin her aşamasında duygu ve düşüncelerin anlatılmasını sağlamak gerekmektedir demiştik. İşte bireysel görüşmedeki gibi birlikte görüşme sırasında da eşlerin kendini, ilişkisini ve evlilik birliğini gözden geçirmesi, fark etmesi tekrar ele alınmış oluyor. Birlikte görüşme tarafların duygu ve düşüncelerini birbirlerine karşı ifade etmesi için uygun bir ortamdır ve bu ortamın değerlendirilmesi, amacına uygun kullanılması önemlidir.

Eşler birbirine değişmesini istediği noktaları, beklentilerini, planlarını, duygu ve düşüncelerini ifade etmektedir. İfadelerinin altındaki anlamı ve gerçekten ne söylediğini bulmak ve tüm bunları eşlerin birbirlerinden duymasını sağlamak önem taşımaktadır. Çünkü çatışmada kişinin kendi doğrusu vardır ve diğer kişi bunu açıklanan şekliyle anlayabilmiş midir, bakmamız gereken nokta budur.

Birlikte görüşmede eşler, evlilik birliği içerisinde kurdukları ilişki biçimlerini ve içinde buldukları boşanma sürecinin hangi sürecinde olduklarını ortaya koymaktadır. Aralarındaki iletişim sorununun varlığı ve anlaşmazlığın şiddetli olması halinde ve eşlerden birinin dominant olması gibi durumlarda görüşme kilitlenebilekte, iki tarafın birbirini kabul edebileceği noktaya gelebilmek zaman almakta, birden fazla görüşme yapılması gerekebilmektedir. Bu nedenle görüşmelerin; tarafların istekleri de göz önünde bulundurularak, uzman tarafından belirlenen yeterli sayı ve sürede olması önem taşımaktadır Dolayısı ile bir uzmanın değerlendirebileceği dosya sayısı sınırlıdır.

Gizlilik;

Uzmanlar eşlerle, mesleki sorumluluklarını göz ardı etmeden, eşlerin ve çocukların gereksinimlerini esas alarak, onlara zarar vermekten kaçınarak, saygı, güven, gizlilik ve özel hayatın korunması, elde edilen bilgilerin sorumlu bir biçimde kullanılması temeline dayalı ilişkiler kurar ve sürdürür. Elde ettiği bilgilerin gizliliğini mesleki zorunluluklar hariç saklamak zorundadır. Her durumda elde ettiği gizli bilgiyi, istenen amaca ulaşmak için gerekli olduğu ölçüde açıklamalı, sadece açıklama yapılması gereken konu ile doğrudan ilgili bilgiyi vermelidir.

Burada gizlilikle ilgili mesleki etik ilkelerimizden birkaçından bahsetmek isterim;

- Psikolog, çalışması boyunca hizmet verdiği kişi ve kurumlardan edindiği bilgileri gizli tutmakla yükümlüdür.
- Psikolog görüşme yaptığı kişiye gizlilikle ilgili sınırları belirtir. Psikolojik faaliyetler sonucunda toplanan bilgilerin ileride ne şekilde kullanılabileceğini bildirir.
- Gizliliğin sınırları, koşulların uygun ya da olası olmadığı durumlar dışında mesleki ilişkinin başında açıklar.

- Psikolog, elde ettiği gizli tutulması gereken bilgileri, gerekirse; isim ve ayrıntıları saklı tutarak, sadece bilimsel ya da profesyonel amaçlar için profesyonel kişilerle paylaşır, hizmet verdiği kişilerle mesleki ilişki içinde elde ettiği özel bilgileri medyaya açıklamaz, kendisinden psikoterapi hizmeti alan kişilerin medyada teşhir edilmesine göz yummaz. Psikolog, yazılı ve sözlü raporda, süpervizyon sırasında ve konsültasyonlarda sadece iletişimin amacına uygun ve gerekli bilgiyi vermekle yetinir.
- Psikolog kişiye özgü özel bilgileri, o kişi ya da kurumun ya da velayet sahibinin iznini aldıktan sonra ilgili yetkililere verebilir.
- Gizlilik ilkesi, sadece kişinin kendine, psikologa ve diğer insanlara yönelik bir zarar vermiş ve/veya verecek olma durumu söz konusu ise ve 18 yaş altı çocuk veya ergen olduğu, cezai ehliyeti olmayan yaşlı veya özürlü olduğu her türlü kötüye kullanım durumlarında göz ardı edilebilir.

Görüşmelerde neyi aramaktayız, yani yargıç bizden neyi tespit etmemizi istemektedir?

Aile mahkemesi uzmanının görevi uzlaştırmak mıdır?

İletişimin amacı uzlaşmak değil, anlamaktır. Uzlaşmak aynı noktada anlaşmaktır ve bazen uzlaşma çatışmadan daha zarar verici de olabilir. Eşler arasındaki en büyük sorunun uzlaşamadıklarını kabul etmek olduğunu görüyoruz. Anlaşmak için, hem koşulları hem de karşı tarafı anlamak gerekir. Anlaşamadıkları nokta nedir? Birbirlerini anlamakta güçlük çekmektedirler. Örneğin kadın erkeğin onun için yaptıklarını görmezden gelip yapmadıklarından yakınır erkek ise yaptıklarının taktir edilmediğini görerek sevilmediğini düşünür. Kadın onun davranışlarını düzelterip sanki çocukmuş gibi neler yapması gerektiğini söyler, erkek beğenilmediği için sevilmediğini düşünür. İnsanlar içgüdüsel olarak hep kendi istediklerini verdikleri için, aşk sık sık yetersiz kalabilir. Kadının ihtiyaçları sevgi, ilgi görmek, anlaşılma vb. olduğundan erkeğine de otomatik olarak bolca ilgi ve anlayış gösterir. Erkek açısından bu ilgi, sanki eşi ona güvenmiyormuş izlenimini verir. Onun temel gereksinmesi ilgi değil, güvendir. Erkek ilgisine olumlu tepki vermeyince kadın verdiği desteği neden onun taktir etmediğini

merak eder. Erkek de doğal olarak kendi türünde sevgi vermektedir, oysa kadının ihtiyaç duyduğu bu değildir. Kadınlar dinlenilmediği, erkeklerse kadının bu çabalarını kendisini değiştirmek istendiği şeklinde algılıyor. Değişim korkutucu olduğu için de diyor ki, "beni değiştiremezsin". Böylece eşler birbirinin gereksinmelerini karşılamakta yetersiz bir kısır döngü içerisine sıkışıp kalabilmektedir. Erkek ve kadının farklı olması korkutmamalı, bu farkla büyümeyi öğrenmeliyiz. Farklı olmak eşit olmamıza aykırı değil.

İletişim sürecinde bir mesajın ardından hangi mesajın geldiği önemlidir. Örneğin bir anlaşmazlık sırasında erkek "karım dırıldır ediyor, söyleniyor, ben de kulaklarımı tıkayıp bir köşeye çekiliyorum ve gazetemi okuyorum". Kadın ise durumu "kocam beni hiç dinlemiyor, sorunlarla ilgilenmiyor, kayıtsız bir şekilde gazetesini okuyor, ben de onunla konuşabilmek için durmadan söylenmek zorunda kalıyorum" şeklinde açıklamaktadır. Bu örnekte erkek de kadın da kendi davranışlarını ve yaşadıkları çatışmalı durumu bir neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde yorumlayarak "bunlara sen neden oluyorsun" mesajını vermekteler.

Uzlaşma çabalarına, her iki taraf/eş kendisi için en iyi sonucu almak için başlar ama egemen anlaşma ve uzlaşma stratejisi, karşı tarafın üzerinden buldozer gibi geçmektir. Tüm stratejiler rakibi köşeye sıkıştırıp onu kayıtsız şartsız teslim almak üzerine kurulur. Bir konuda anlaşmak için yapılan uzlaşma görüşmelerinde bizim için ideal sonuç masaya oturup tüm isteklerimizi karşı tarafa dikte ettirmektir diye düşünülmektedir. Çünkü uzlaşma, yenilgi hatta teslimiyet gibi gelir. Eşler uzlaşmak için bir ödün verdiğinde, arkasından yeni ödün isteklerinin geleceğini, 'elimi verdiğim kolumu kaptracağım' diye düşündüklerini görmekteyiz. Oysa uzlaşma eşitlerin diyalogu ile gerçekleşir. Karşı tarafın kişiliğine ve haklarına saygı duymadan uzlaşmak zordur. Karşısındaki kişinin en az kendisi kadar saygıdeğer ve akıllı olduğunu kabul etmeyen kişi uzlaşamaz. Kıırıp sonra sarma yöntemi ile ulaşılan geçici çözümler ve uzlaşmalar ancak kısa bir süre yararlı olur. Bir süre sonra sorun, daha ağırlaşmış olarak tekrar gündemin ilk sırasına oturur. Gerçek uzlaşmalar, tüm çelişkiler ortaya konduktan ve sorun her yönüyle tartışıldıktan sonra ortaya çıkabilir.

Görüşme sırasında işe bitmemiş duygular, yargılar ve önyargılar da karışabilir. Zafer duygusuna duyulan açlık ve kısmi başarıların ver-

diği sarhoşluk duygusu, uzlaşma masasını tezlerin ve görüşlerin değil kişiliklerin çarpıştığı bir arenaya dönüştürebilir. Uzlaşma sürecindeki bu psikolojik dalgalanmaların pozitif bir şekilde yönetilmesi anlaşmaya varılmasına katkıda bulunur. Geçmişin çelişkilerini ve kinlerini bir tarafa bırakıp, kendi ve çocuğunun yararı için uzlaşmak, geleceğe yönelik bir zihniyetle mümkün olur.

Birlikte görüşme bölümünde; ‘eşler birbirine değişmesini istediği noktaları, beklentilerini, planlarını, duygu ve düşüncelerini ifade etmektedir, ifadelerinin altındaki anlamı ve gerçekten ne söylediğini bulmak ve tüm bunları eşlerin birbirlerinden duymasını sağlamak önem taşımaktadır, çünkü çatışmada kişinin kendi doğrusu vardır ve diğer kişi bunu açıklanan şekliyle anlayabilmiş midir, bakmamız gereken nokta budur.’” demiştim... İşte uzman, eşlerin kendi ve diğerleri hakkında düşündüğu/hissettiği/gördüğu şeyleri uygun ifade biçimleri ile açıklayabilmesini sağlamaktadır. Eşlerin bireyselliğe saygının var olduğu bir bütün içinde; kararlarını güç yerine birbirini anlama ve aralarında anlaşma sağlayarak gerçekleştirmeye çalışmasını sağlamak, birbirlerini dinlemeleri, anlamaları, görüşlerine saygı duymaları ve hatta bu doğrultuda boşanma kararı almaları da uzlaşmadır...Bu doğrultuda, evet aile mahkemesi uzmanlarının bir görevi de uzlaştırmaktır.

Uzmanlar, eşlerin evlilik birlikteliğinin bitip bitmediğini mi belirlemeye çalışıyor...

Uzmanın görevi ve amacı görüşme ve rapor sürecinde eşlerin kusur oranını ve hatasını belirlemek değildir. Genel anlamda uzman, eşlerin evlilik sürecinde;

- Yaşadıkları olay, sorun ve çatışmalar ile boşanmak isteme veya istememe sebeplerini ortaya koyar, bu konularda eşlere “farkındalık” kazandırma, tarafsız ve önyargılardan uzak bir ortamda ilişkilerini değerlendirme imkanı sunarak bunlara ilişkin değerlendirme yapar.
- Birbirini tamamlamalarında ve bütünleşmelerinde uyum/uyumsuzluk yaşayıp yaşamadıklarına, yani karı koca arasında iletişimi ve/veya iletişim bozukluğuna, birbirlerini anlamalarının, dinlemelerinin engellenip engellenmediğine, bu durumun aralarında

gerekli olan eşduyumu, esnekliği, hoşgörüyü, özveriyi ortadan kaldırıp kaldırmadığına, evliliğe uyumu sağlayan davranışların oluşmasını zorlaştırıp zorlaştırmadığına ve

- Birbirleri tarafından beğenilme, desteklenme, ödüllendirilme, sevilme, önemsenme, güvenme, onurlandırma, evlilik birliğinden beklentisine yanıt alıp alamama durumuna, yani beklentilerinin örtüşüp örtüşmediğine bakar.
- Birbirlerine olan sevgisi mi bitti? Yoksa birbirlerine kızgınlar mı?
- Tüm olasılıklar tükenmiş midir? Denenmiş midir?
- Eşlerin ihtiyacına göre eşlere alternatifler gösterebilir fakat kararı eşlere bırakır.

Sık sorulan sorulardan biri hangi taraf terk ediyor. Bunu tespit etmek o kadar kolay ve çabuk olmuyor. Eşlerden hangisinin duygusal, bedensel ve yasal ayrılığa çanak tuttuğunu ölçmek zor. Tartışmalar sona erip, gözyaşları kuruyunca bazen taraflar kendileri bile kimin kimi terk ettiğini bilemeyebiliyor.

Eşler uzmanın karşısına geldiğinde hangi noktadadır...

Birbirlerine olan sevgisi mi bitti? Yoksa birbirlerine kızgınlar mı?

Başlangıçlar, farkındalıkların en taze, en dokunaklı ve en önyargısız olduğu durumlar olduğu için başlangıç aşaması büyük önem taşımaktadır. Her kişi farklı ve özgün bir başlangıç yapar. Varoluşsal bir karşılaşmanın reçetesi olamayacağı ve kişinin fenomenolojisine saygı duymak her şeyden önemli olduğu için en anlamlı başlangıç noktası, kişinin bulunduğu noktadır. Altta yatan anlam ne olursa olsun kişiye ait tüm yaşantılar "gerçek"tir.

Kişinin yaşamında bilgi verebileceği ne kadar zengin veri olursa olsun, kişinin gerçeği, o anda farkında olduğu kadardır ve bu nedenle "farkındalık" her şeydir ve kişinin bilinç akışı içindeki yaşantılarını nasıl organize ettiği, anlamlandırdığı ve yorumladığının araştırılması önemlidir. Uzman bu nedenle kişinin mümkün olan tüm bilgi aktarımını vermesini sağlamaya çalışır. Kişi, farkındalığı ölçüsünde seçim yapma ve değiştirme özgürlüğünü yakalayabilir ve farkındalığı ölçüsünde yaşantısal sorumluluk ve karar alabilir.

Baş ağrısı denildiğinde bunun ne demek olduğunu hepimiz biliriz, ama hiç birimizin baş ağrısı birbirine benzemez. Bu nedenle ilacı ya da çaresi de kişiden kişiye değişir. Depresyon, panik atak, sosyal fobi gibi günümüzde popüler olmuş tanılar da bizlerde, bazı psikolojik sorunların herkes tarafından aynı şekilde yaşandığı ve çözümlerinin de aynı olduğu izlenimini yaratabilmektedir. Bu yanılğı, en çabuk ve hazır çözümler beklemeye yol açabilmektedir. Oysa yaşadığımız deneyimlerin belli isimleri olsa da onu yaşayış biçiminiz sadece kişiye özeldir ve yalnızca sorunları değil, kişisel tarihi, yılların ürünü olan kişiliği de bunlar çok değerlidir. Başlangıçta bir süre çözüm üzerinde değil, anlama, tanımlama ve farkındalık uyandırma üzerinde çalışılır. Farkındalık, puslu bir görüntünün netleşmesi, loş bir köşenin gün ışığına çıkması gibidir. Değişimi (gelişimi) bir dalgaya benzetirsek, her farkındalık bu dalganın içindeki bir su damlasıdır. Tek başına yetersiz, ama çok değerli.. O damla olmadan o dalga oluşmayacaktır...Uzman aracılığı ile eşlerin farkındalığının arttırılması sürecini yargılama sürecinin akışını kolaylaştırıcı ve netleştirici rolünü göz ardı etmek mümkün değildir...

Yargılama sürecinde eşlerin inanç sisteminde değişimler olmuştur. Güvensizlik, kızgınlık, öfke, haksızlığa uğramışlık gibi duygular çoğunlukla uç sözcükler, bitmemiş duygular ile ifade edilmektedir. Ve en önemlisi 'önleyebilirdim, önleyemedim' gibi kendini suçlama yolu ile ve kendini dış dünyaya doğru yönelteceğine kendine yöneltebiliyor...Ya da örneğin kocası aldattığı zaman kocasına değil aldattığı kadına yöneliyor, bir şekilde hedefini şaşırabiliyor.

Kişinin bilinçsel düzeyini mutlaka hesaplamamız gerekiyor yani kişi hangi noktadadır? İçinde bulunduğu durumu, duygularını yakalamak önemlidir. Bu aşamada empati, yani onun gözünden bakabilme en önemli koşuldur. Hikayenin onun gözünden nasıl yaşandığını, nasıl algılandığını anlayabilmektir. Diğer bir koşul ise olumlu kabul. Olumlu kabul demek onu onaylamak, onunla aynı fikirde, aynı görüşte olmak anlamına gelmemekte, yaşadıklarının uzman tarafından kabul edildiğini kişiye göstermektir. Kişiyi anlaşıldığını hissettirerek, kabul ettiğimizi ona iletmemiz gereklidir. Bu belirleme sırasında; eşlerin uzman tarafından anlaşıldığını hissetmeleri elbette kendilerini iyi hissettirmekte, fakat bunun uzmanı etkileme, kendisinin lehine bir değerlendirme inancı taşımakla ile karıştırdığını görmekteyiz... Uzman

raporunda değerlendirmenin kendi isteği gibi olmaması halinde hayal kırıklığı yaşamakta ve uzmana yönelik kabul edilmez iddialar ileri sürmeye yöneltebilmektedir. Oysaki uzman eşlerin/ tarafların tarafı değildir. Bu nedenle yine avukatlardan; 'müvekkillerini uzmana güven duymaları, kendilerine objektif yaklaşılacağı ve bu nedenle duygu ve düşüncelerini içlerinden geldiği şekilde ifade etmeleri konusunda' bilgilendirmeleri yönündeki isteğimizi tekrarlamak istiyorum.

Uzmanla yapılan görüşmelerle farkındalık düzeyi arttığından, eşler ilişkilerini ve aldığı kararı yeniden gözden geçirme olanağı bulunmaktadır. Dolayısı ile eşlerin şikayetleri, boşanma/boşanmama sebepleri ayrıntılandırılıyor. Eşlerin genel şikayetlerinden bazıları; ilgi, destek, anlayış görmemek, dayanışma içinde olmamak, olamamak, sevgi, sevinç ve mutluluğu paylaşamamak, bütünleşme gereksiniminin karşılanmaması, davranışlarını dengeleyip, düzenleyememeye bağlı tartışmalar, anlaşamama, birbirini eleştirme, iletişim kuramama, güven duyulmayan eş, doyumsuzluk, mutsuzluk, birlikte geçirilen zamanın giderek azalması. En önemlisi kısır bir döngü şeklinde süre giden etkileşim örüntülerine hapis olduklarını bu süreci uzun süreli ve sürekli yinelenerek yaşadıklarını görüyoruz.

Çocuğum var, tüm bunları onun için yapıyorum...

Güzel bir ilişki kurmak zordur. Ama güzel bir ilişkiyi korumak çok daha zordur. Çünkü ilişkiler de tıpkı insanlar gibi zaman içinde bir kimlik kazanırlar ve kendi öykülerini yaratırlar. İşte bu yüzden bazen, ilişkilerimiz istemediğimiz şekilde gittiği halde, birşey yapamadığımızı, kontrolün elimizden kaçtığını ve çaresiz kaldığımızı hissedebiliriz. Çoğu zaman, ilişkideki herkes tek başına "yeterince iyi" olmasına karşın, ilişki "yeterince iyi" olamamaktadır. Tıpkı, dünyanın en iyi müzisyenlerinden oluşan bir orkestranın, dünyanın en iyi orkestrası olamaması gibi. "Bütün", kendisini oluşturan parçaların toplamı değildir. O artık başka birşeye dönüşmüştür..Bu yaklaşım doğrultusunda, kişiler değil, ilişkiler üzerinde çalışılmaktadır. Amaç, suçlu aramak ve onu yargılamak değil, birlikte pişirilen tatsız bir yemeğin, hangi aşamalarda, hangi malzemelerle, nasıl tatsızlaştığını elbirliğiyle keşfetmektir. İyi olmayan kişiler değil, yemekdir.. Belki yeniden ve daha farklı pişirilirse, istenilen lezzete ulaşılacaktır.

Evlilik birliğinin kurulması ile, çocuğun dünyaya gelmesi ile ilişkilerde yeniden düzenlenme olduğu gibi, boşanma sonrası yaşamda ve çocuğun velayeti konusunda da eşler arasında 'yeniden düzenlenme' yapılmaktadır. Bu düzenleme bilinçli veya bilinçsizde yapılsa kaçınılmazdır.

Uzman çocuğun velayet hakkının ebeveynlerden kime ait olmasının daha uygun olacağını tespit etmeye çalışılmaktadır. Bu durumda da yine anne baba ve çocuk ile ayrı ayrı ve birlikte görüşme yapılmaktadır. Tarafların kendi imkanlarına göre çocuğunun beden, ruh ve ahlak gelişimini sağlamaya çalışmaları, yetiştirilmeleri, bakımı ve eğitimleri konusunda çocuğun menfaatini, yüksek yararını göz önünde bulundurup bulundurmadıkları, ihmalkar davranıp davranmadıkları, gereken özen ve çabayı sarf edip etmedikleri, sorumluluk ve yükümlülüklerini yerine getirmeye, onun menfaatini korumaya ve gelişimin tehlikeye düşmemesi için çaba göstermeye çalışıp çalışmadığı konusu üzerinde durulmaktadır. Uzmanın anne ve baba ile birlikte görüşme yapması önemlidir.

Çocuk için en ideal olanı her iki ebeveynin de çocukla ilgili kararlara aktif katılması, çocuğun sınırlama olmaksızın istediği kadar her iki ebeveyni de görebilmesidir. Boşanma sonrasında ebeveynlerin sık olarak çocuk bakımı ve görüşmeler konusunda çatıştıkların görmekteyiz. Çatışmaları çocuk üzerinden devam ettirerek birbirlerini cezalandırma, öfkelerini aktarma yolu olarak çocuğu kullanma ortaya çıkabilmektedir.

Velayet hakkı kendisinde olmayan ebeveynin çocuğu ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesi sırasında da ebeveynlerin yeniden düzenlenme yapmaları gerekmektedir. Bu konuda uzmanın anne babaya uygun alternatifler seçenekler sunması önem taşıyor. Bu noktada anne ve babanın çocuğunun 18 yaşına kadar süreci kapsayarak göz önünde bulundurmadıkları, yani kısa zamanlı değerlendirdikleri, ebeveynlerin birbirlerine güvenmedikleri, tek taraflı olarak kendi istedikleri gibi yönlendirici oldukları, denetledikleri, birbirlerinin haklarına saygı duymadıkları gözlenmektedir. Ayrıca; içinde buldukları süreç hakkında çocukları bilgilendirmenin ihmal edilen en önemli nokta olduğunu, çocuğu nasıl etkilediğinin farkında olamadıkları, çocuğu taraf tutmak zorunda bıraktıkları, birbirlerine karşı hissettikleri kabul edilmez ve bitmemiş duyguları nedeni ile anlaşmakta zorlandıkları, çocuklarını kullandıkları sık olarak karşılaştığımız bir tablodur ve bu nedenle ilişkilerinin düzenlenmesinde profesyonel yardım almaları gerektiğini gözlemlemekteyiz.

Velayet hakkı kendisinde olmayan ebeveynin çocuğu ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesi sırasında; en önemli kriz; ebeveynlerin birbirine olan güvensizlikleri ve en önemli nokta ise; çocuğun ebeveynlerine duymak istediği güvendir. Bu nedenle çocuğun hangi günler görüşüleceği belirlenmeli, çocuk bu zamanı bilmeli ve aksatmadan görüşmesi sağlamaya çalışılmalıdır. Çocuğa 'birbirlerini terk ediyorlar, beni de terk ediyorlar' endişesi yaşatılmamalı, nerede kalacağı ve hangi okula gideceği gibi konularda kararı çocuğun görüşü göz önünde bulundurularak ebeveynler vermeli, okulu, evi, odası yaşam şartları olabildiğince az değiştirilmelidir.

Kişisel ilişkisinin düzenlenmesinden sonra velayet hakkı kendisinde olmayan ebeveynin çocuğu ile kişisel ilişkisinin kurulması sırasında anlaşmazlık yaşanması halinde; aile mahkemesi uzmanı, gerek aile mahkemesi gerekse icra müdürlükleri tarafından İcra ve İflas Yasası'nın 25/b maddesine dayanarak çağrılır. Uzmanın, mahkeme kararı, taraflar veya vekilleri tarafından sözlü olarak çağrılması halinde engellerle karşılaşmaktadır. Adli sistemde, adliye dışı incelemelerde ücret, yer ve zaman düzenlenmesi, araç temini planlandığı gibi "çocuk teslimi" nin de diğer adliye dışı uygulamalardan sayılarak, aynı biçimde önceden düzenlenmesi gerekmektedir.

Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün 30/01/2006 gün ve 115 sayılı Çocuk Tesliminde Uzman Bulundurulması Ve Ücret Taktiri Hakkında Genelgesi ile; İcra ve İflâs Kanunu'nun 25/b maddesinde sayılan kişilerin, sahip oldukları bilgi ve tecrübeyi kullanarak icra müdürüne yardımcı oldukları ve bu iş için emek ve zaman harcadıkları göz önüne alınmak suretiyle bu kişilerin çocuğun teslim edileceği mahalle gelmeleri için yaptıkları masraflar ile harcadıkları emek ve zamanın karşılığının, icra masrafları cümlesinden, makul ve kabul edilebilir bir ücret takdir edilerek karşılanması belirtilmiştir.

Evlilik kadar eski olan boşanma, toplumların tarihsel gelişimine göre değişen özellikler gösterir. Birçok eski toplumda erkek çocuğun dünyaya gelmesi evliliği kalıcı kılardı. Kadının kısırlığı ise erkek için haklı bir boşanma nedeni sayılırdı. İlkel bir yaşam süren Pueblo yerli kabilelerinde kadın, kocasının ayakkabılarını evin eşiğine bıraktığında onu boşanmış sayılır. Bizde ise boşanma süreci artık aile mahkemelerinden geçiyor. 2003 yılından sonra hukuk mahkemelerinde yer alan uzman kavramını ve uzmanların görevlerini özetlemeye çalıştım. Teşekkür ederim.